

Hautausmaan hoitosuunnitelma

Hautausmaan hoitosuunnitelma, luennon sisältö

- Hautausmaat Suomessa
- Hautaustoimen maksut
- Hautausmaakaava
- Hautausmaan käyttösuunnitelma
- Hautausmaan hoitosuunnitelma kirkkolakiin ja kirkkojärjestykseen
- Hoitosuunnitelman ympäristönäkökulmat
- Kirkon ympäristödiplomin näkökulma
- Esimerkki hoitosuunnitelman sisällöstä

Taustaa

- Suomessa hautausmaita noin 3500 ha
- Hautaustoimen kustannukset 150.000.000 €
- Hautauksia 50 500 kpl
- Arkkuhautauksia 25 500 kpl
- Tuhkauksia 24 000 kpl, joista muistolehtoihin ja sirottelualueille 5 000 kpl

Hautaustoimen maksut

● Hautasijan luovuttamisesta ja hautaamiseen liittyvistä palveluista tulee periä maksut, joiden määräämisessä otetaan huomioon seurakunnalle palvelun tuottamisesta aiheutuvat kustannukset. Hautaustoimen kustannuksina otetaan huomioon hautausmaahallinnon, hautausmaakiinteistöjen ja varsinaisen hautaustoimen kustannukset poistoiineen, pääomakustannuksineen ja vyörytyskuluineen. Seurakuntataloudet päättävät hautaustoimen maksuistaan edelleen itsenäisesti, kuitenkin lakien määrittämässä rajoissa. Hautaustoimilain mukaan maksut saavat olla enintään palvelun tuottamisesta aiheutuvien kustannusten suuruiset. Kirkkolaissa säädetään, että palvelun tuottamisesta aiheutuviin kustannuksiin suhteutetut maksut kuuluu periä. Tavoitteena on kattaa hautaustoimen kustannukset maksutuotoilla ja seurakuntien saamalla yhteisövero-osuudella, seurakuntien muut luonteeltaan yhteiskunnalliset tehtävät huomioon ottaen siten, että kirkollisverovaraja ei laskennallisesti tarvitsisi käyttää hautausmaiden ylläpitämiseen ja hautaustoimen palveluihin.

Hautausmaakaava

- Hautausmaakaava on yleiskartta, joka osoittaa hautausmaan rajat, sen liikenteen järjestelyt, eri toimintojen sijoitukset sekä jakaa hauta-alueet sopiviin yksikköihin. Hautausmaakaava laaditaan siten, että hautausmaaksi varattu alue tulee *maaston luonne, kauneusnäkökohdat ja seurakunnan taloudellinen kantokyky huomioon ottaen* käytetyksi tarkoituksenmukaisesti. Kaavaan sisältyy myös hautausmaa-alueen kuivatus- ja vesihuoltosuunnitelma, jätehuollon järjestäminen sekä käytävien, hauta-alueiden ja rakennusten sijainti.

Hautausmaajärjestelyt

Hautausmaan käyttösuunnitelma

- Hautausmaan käyttösuunnitelma sisältää hautausmaakaavan sanallisen selityksen, joka selventää ne hautausmaakaavan yksityiskohdat, jotka eivät ilmene piirustuksista. Suunnitelmasta ilmenee lisäksi, onko hautausmaalla tai sen osalla käytössä syvähautaus ja missä järjestyksessä hautaosastot otetaan käyttöön. Käyttösuunnitelmassa otetaan huomioon myös eri aikoina perustettujen hautausmaan osien ominaispiirteet sekä esitetään hautausmaan käytön erityiset rajoitukset.

Kirkkolain ja kirkkojärjestyksen uudistaminen

- Kirkkohallituksen esitys 5/2017 kirkolliskokoukselle
- Odotamme, että kirkkolaki (ja sen ohella kirkkojärjestys) tulee voimaan vuoden 2020 alusta
- DKIR/503/00.08.00/2016

57 §. Hautausmaakaava ja hautausmaan käyttösuunnitelma.

- Pykälässä säädettäisiin hautausmaakaavan ja hautausmaan käyttösuunnitelman laatimisesta ja niissä määrättävistä asioista. Ohjeistukset hyväksyisi kirkkolain 3 luvun 35 §:n nojalla kirkkovaltuusto. Pykälään ehdotetaan lisäystä, jonka mukaan käyttösuunnitelmassa tulisi ottaa huomioon hautausmaan eri osien kulttuurihistorialliset arvot. Seurakunnan hautaustoimessa tulisi kiinnittää huomiota hautausmaan vanhoihin ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaisiin alueisiin.

58 §. Hautausmaan hoitosuunnitelma.

- Ehdotettu säännös hautausmaan hoitosuunnitelmasta on uusi. Hautaustoimilain 13 §:n mukaan hautausmaan ylläpitäjän tulee hoitaa hautausmaata sen arvoa vastaavalla ja vainajien muistoa kunnioittavalla tavalla. Hautaustoimilaki asettaa seurakunnille hautausmaiden ylläpitäjänä hoitovelvoitteen, jota on tarpeen täsmentää kirkkojärjestyksessä. Säännöksen tarkoituksena on selkeyttää seurakunnan ja hautaoikeuden haltijan hoitovastuita ja tuoda lisää suunnitelmallisuutta hautausmaan hoitoon. Seurakunnan tulisi määritellä hoitosuunnitelmassa, mitkä ovat seurakunnan ja mitkä omaisten tehtäviä. Seurakunnan on kuitenkin huolehdittava hautausmaan yleisilmeestä.

59 §. Hautakartta.

- Pykälässä säädetään hautakartasta. Hautakartasta tulee käydä ilmi hautojen sijainti. Säännöksessä käytetään hautaustoimen ohjesäännössä vakiintuneita käsitteitä. Hauta on hautausmaalla sijaitseva, leveys-, pituus- ja syvyysmitoilla määritelty alue, joka on varattu yhden tai useamman vainajan hautaamista varten. Hautapaikka on yhtä tai useampaa päällekkäin haudattavaa arkkua varten varattu tila haudassa. Hautasija on yhden arkun tai tuhkauurnan paikka haudassa.

60 §. Muistomerkit.

- Seurakunnan tai seurakuntayhtymän hallinnassa oleva paikka, jossa on ollut kirkko, hautausmaa tai siunauskappeli, tulee merkitä muistotaululla tai muulla muistomerkillä. Haudalla oleva taiteellisesti tai historiallisesti arvokas rakennelma tai muistomerkki tulee suojella hautaoikeuden lakattua. Jos rakennelmaa tai muistomerkkiä ei voida jättää haudalle, se tulee siirtää sopivaan paikkaan tai säilyttää muulla sen arvolle sopivalla tavalla. Rakennelmilla ei tarkoiteta haudoilla olevia hautakappeleita ja niihin verrattavia rakennuksia, joita suojellaan kirkkolain nojalla kirkollisina rakennuksina.

61 §. Kulttuurihistoriallisesti arvokas omaisuus.

- Pykälässä säädetään seurakunnan ja seurakuntayhtymän velvollisuudesta pitää huolta omistuksessaan tai hallinnassaan olevasta kulttuurihistoriallisesti arvokkaasta omaisuudesta ja esineistöstä.

Hautausmaan hoitosuunnitelma

- Hautausmaalle on laadittava hoitosuunnitelma, jossa määritellään seurakunnalle kuuluva hautausmaan perushoito ja esitetään hautausmaan vuosittaiset hoitotoimenpiteet sekä pidemmällä aikavälillä toteutettavat kunnostustyöt.

Usein ja säännöllisesti toistuvat työt

- Kasvillisuuden hoitotyöt
- Puhtaanapidon ja jätehuollon suunnittelu
- Talvikunnossapidon suunnittelu (lumitilat!)
- Hautausmaan toimintaa ja ylläpitoa varten tarvittavien koneiden, kaluston ja tilojen käytön suunnittelu (ennakoidaan tulevia korjaus- ja uusimistarpeita)

Pitkän tähtäimen suunnittelu

- Puuston uudistamisen suunnittelu
- Rakenteiden hoidon ja kunnostuksen suunnittelu
- Suojaviheralueiden hoidon suunnittelu
- Hoidon luokittelu alueiden käyttötarkoituksen, kasvillisuuden ja hoidon tavoitetason mukaan. Eri hoitoluokkiin kuuluvat alueet rajataan kartalle ja niiden vaatimat hoitotoimenpiteet esitetään työselostuksessa. Suunnitelman perusteella hoitotoimenpiteet voidaan kohdentaa oikein ja hyväksyttävä hoidon tavoitetaso voidaan säilyttää eri alueilla kustannustehokkaalla tavalla.
- Viherympäristöliiton hoitoluokitus

Hoitosuunnitelman ympäristönäkökulmia

- Näihin on hyvä hyödyntää Kirkon ympäristödiplomia!

Piispoilta vetoamus ilmaston puolesta

– ”Että meillä kaikilla olisi toivo”

- ”Vetoamme valtiovaltaan, yrityksiin, yhteisöihin ja kansalaisiin, että yhdessä tekisimme kaikkemme ilmaston lämpenemisen pysäyttämiseksi ja luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi. Tähän paastoon kutsumme kaikkia – että meillä kaikilla olisi toivo”, vetoomuksessa sanotaan. Kannanotto on osa piispojen tervehdystä paaston alkaessa tuhkakeskiviikkona 6.3.2019.

Kirkkohallitus hyväksyi ilmastostrategian: Kirkko hiilineutraaliksi vuoteen 2030 mennessä

● ”Ilmastonmuutos on maailmanlaajuinen kriisi, jota vielä voidaan hillitä. Ilmastostrategian konkreettisten tavoitteiden avulla kirkko on mukana hillinnässä ja edistämässä kestäväää elämäntapaa koko luomakunnan hyväksi”, sanoo strategiatyöryhmää vetänyt Helsingin yliopiston ilmastotutkija **Laura Riuttanen**.

Ympäristödiplomi käytännön työkaluna

- ”Ilmastotalkoisiin kutsutaan mukaan kaikki seurakunnat, sillä käytännössä kirkon hiilineutraalius toteutetaan paikallisseurakunnissa talouskohtaisesti. Kirkkohallituksen tehtävänä on auttaa seurakuntia luomalla toimintamalleja sekä tarjoamalla neuvontaa ja tukea”, kertoo ilmastostrategiatyöryhmän sihteerinä toiminut johtava asiantuntija **Ilkka Sipiläinen** Kirkkohallituksesta.
- Käytännön työkaluna strategian tavoitteiden saavuttamiseksi toimii seurakuntien tarpeisiin räätälöity ympäristöjärjestelmä Kirkon ympäristödiplomi. Sen käsikirjaa päivitetään parhaillaan.

Hautausmaat diplomikäsikirjassa

- Kirkon ympäristödiplomi perustettu 2001
- Käsikirjat 2001, 2005, 2012
- Nyt uusittavana
- Käyttöön vuonna 2020
- Yli sadalla seurakunnalla on ympäristödiplomi eli yli neljänneksellä seurakunnista
- Tähtää toiminnan kestävään kehitykseen

Hautausmaiden ja viheralueiden kulttuuriarvojen inventointi

- Hautausmaan kulttuurihistoriallisten arvojen inventointi voidaan tehdä yhteistyössä kunnan tai maakuntamuseon kanssa. Inventointi tapahtuu kirkkohallituksen ja Museoviraston antamien ohjeiden mukaisesti. Se tähtää hautausmaiden kulttuurihistoriallisten arvojen säilyttämiseen. Inventointi on yleensä edellytyksenä vanhan hautausmaa-alueen uudelleen käyttöönottoon.
- Muistomerkit, haudat, aidat, rakennukset, miljööt.

Hautausmaiden ja viheralueiden luontoarvojen inventointi

- Usein hautausmaat ovat hiekkapohjaisia, jolloin varsinkin vanhoilla hautausmailla on ketomaisia ympäristöjä, paahderinteitä jne., jotka ovat omiaan synnyttämään omanlaisensa kasvi- ja eläinlajiston.
- Vanhojen pappiloiden pihapiirissä ja puutarhassa on usein perinteisiä hyöty- ja koristekasveja, jotka ovat kulttuurihistoriallisesti arvokkaita. Osa on myös levinnyt ympäröivään luontoon.

Kevyemmän hoidon alueet

- Hoidettu nurmikulttuuri on osa suomalaista hautausmaaperinnettä. Siitä ei voida luopua, mutta hautausmaiden ja puistojen reuna-alueille, toisinaan jopa keskelle, voidaan jättää luonnonmukaisesti hoidettuja niittymäisiä tai ketomaisia vyöhykkeitä. Leikattavaa nurmialuetta vähennetään myös vaihtamalla sitä kuntaan, pensaisiin tai perennoihin tai muokkaamalla sitä niityksi. Myös kotimaisten kasvien ja luonnonvaraisten kasvien käyttö vähentää hoidon tarvetta.

Perennahoito

- Hautausmaille hankitaan paljon kasvien taimia. Niissä tulisi suosia kotimaisia, Suomen ilmasto-olosuhteisiin sopeutuneita monivuotisia kasvilajeja ja -lajikkeita. Taimien talvikaudella alkava kasvatus kasvihuoneissa kuluttaa paljon energiaa, vettä, lannoitteita ja kasvinsuojeluaineita. Taimien ruukuista syntyy myös muovijätettä, vaikka osa ruukuista voidaan palauttaa kasvattajille uudelleenkäytettäväksi.

Perennahoidon hinnoittelu

Seurakunta	Kukkahoito 5 v	Perennahoito 5 v	Perennahoito 10 v
Nurmijärvi	521	420	775
Paimio	764	370	720
Lahti	499	339	678
Jyväskylä	418	338	714
Forssa	316	215	454

Perennahoito Keravan hautausmaalla

Seitsemän syytä valita perennahoito:

1. Perennat lähtevät kasvuun keväällä heti, kun kasvukausi alkaa. Hauta on siten kaunis koko kesän, eikä vaadi erillisiä kevät kukkia.
2. Perenna kasvaa ja komistuu vuosi vuodelta ja peittää kasvualustan kokonaan.
3. Valitut perennat ovat reheviä ja niissä on kauniit lehtimuodot, jotka ilahduttavat koko kesän, myös kukinta-ajan ulkopuolella.
4. Perennoista pidetään huolta talven tuloon asti. Joidenkin perennojen lehdet kestävät jopa pakkasta, joten kausi on todella pitkä.
5. Perennaistutus on ekologinen. Sitä ei tarvitse uudistaa vuosittain, joten luonnonvaroja säästyy ja hiilijalanjälki pienenee.
6. Omaiselle perennahoito on vaivaton, eikä haudalla tarvitse välttämättä päästä käymään ollenkaan.
7. Perennahoito on huomattavasti edullisempi kuin vastaavan mittainen kesäkukkahoito.

Mitä perennahoitoon kuuluu:

- Haudalle istutetaan sovitus hoidon alkamisvuoden keväällä monivuotisia kukkakasveja eli perennoja. Puutarhuri valitsee kasvupaikkaan sopivan lajin ja lajikkeen. Perennoja istutetaan haudalle 1–3 kpl perennan koosta ja kasvutavasta riippuen. Kasvit istutetaan samassa aikataulussa kesäkukkien kanssa, ja istutukset ovat valmiit juhannukseen mennessä. Kukinta-aika on tyypillisesti muutama viikko. Hautahoitoihin on pyritty valitsemaan kaunis-lehtisiä ja/tai pitkään kukkivia perennoja, jotta niistä on iloa koko kesän. Pääsääntöisesti käytetään yhtä perennalajiketta/hauta. Perennahoito kestää 5 tai 10 vuotta. Hoidon loputtua perennat poistetaan haudalta, jollei tilausta uudisteta. Perennoita lannoitetaan, kastellaan ja nypitään tarpeen mukaan, jotta kasvusto on aina siisti. Kukkineet kukat poistetaan. Kasvualusta kitketään ja harataan säännöllisesti. Mikäli perenna sattuisi kuolemaan talven aikana, tilalle istutetaan uusi. Mikäli perenna uhkaa levitä liikaa, se jaetaan. Syksyllä kasvusto siistitään talvea varten. Perennahoitohaudalle ei voi istuttaa omia kukkia. Mikäli talveksi haluaa tuoda kanervia, on perennoiden päälle hyvä tuoda kerros havuja, joiden joukkoon kanervat voi asettaa ruukussa. Hautausmaa ei vastaa perennoiden tuhoutumisesta, mikäli niiden juuria on kaiveltu. Perennat talvehtivat parhaiten paksun lumikerroksen suojassa. Perennahoitohaudoilla pyritään pitämään hoitotikku koko ajan.

Monivuotisia kasveja kesäkukkien sijaan

- Seurakunta voi omissa istutuksissaan vaihtaa kesäkukkia (yksivuotisia, ryhmäkasveja) perennoihin ja suosia kotimaisia, kestäviä puuvartisia kasveja istutuksissaan.

Vieraslajien torjunta

- Vieraslajit ovat lajeja, jotka ovat levinneet luontaiselta levinneisyysalueeltaan uudelle alueelle ihmisen mukana joko tahattomasti tai tarkoituksella. Jotkin vieraslajeista menestyvät erityisen hyvin ja ovat huomattava uhka aiheuttaessaan vakavaa vahinkoa alkuperäislajeille, ekosysteemeille, viljelykasveille, metsätaloudelle tai muille elinkeinoille. Ne voivat myös aiheuttaa huomattavaa taloudellista haittaa vaikuttamalla ihmisten, eläinten tai kasvien terveyteen tai kiinteistöjen arvoon. Tällaisia selkeitä haittoja aiheuttavia vierasperäisiä lajeja torjutaan koko EU:n alueella ja niitä kutsutaan **haitallisiksi vieraslajeiksi (EU)**.

Kemikaalihaittojen ehkäisy viheralueilla

- Ympäristölle tai terveydelle haitallisten torjunta-aineiden käyttöä voi vähentää hoitoteknisin keinoin ja suosimalla haitattomampia kemikaaleja, esimerkiksi mäntysuopaa ja rypsiöljy ja tuholaisien luonnonmukaisia vihollisia, kuten leppäkerttuja.
- Rikkaruohoja voidaan torjua myrkyttömin keinoin, kuten mekaanisesti kitkemällä, tukahduttamalla, jyrsimällä, kesannoimalla, liekittämällä tai kasvipohjaisilla torjunta-aineilla, kuten pelargonihappo tai etikkahappo.
- Seurakunnan viheralueillaan käyttämä lannoitus on täsmällistä ja ympäristöystävällistä.

Vedenkulutuksen pienentäminen

- Kasteluveden käytön tulisi olla tarkoituksenmukaista. Seurakunta voi vähentää talousveden käyttöä mm. seuraavin keinoin:

- hautojen istutuslaatikot
- perennat
- kasvupaikan mukaiset kasvit (esim. kuivuutta sietävät)
- kasvualustan kattaminen
- yöaikainen kastelu
- oma kaivo tai vesistö
- luonnonmukaiset vettä ja ravinteita pidättävät valmisteet, kuten biohiili, maanparannuskiteet jne.

Viheralueiden ylläpidon koneiden ympäristövaikutukset

- Työkoneiden aiheuttamia päästöjä voidaan vähentää mm. seuraavin keinoin:
- Markkinoiden puhtaimmilla poltto- ja voiteluaineilla (pienkonepolttoaineet, biopohjaiset, ei hiilivetyjä)
- Katalysaattoreilla ja muilla pakokaasujen suodattimilla
- Mekaanisilla koneilla
- Akkukäyttöisillä koneilla
- Sähkökäyttöisillä koneilla (huomioi sähkön tuotantotapa; vihreä sähkö)

Vainajan tuhkaamisen ympäristövaikutukset

- Tuhkausten osuus hautauksista on viime vuosina kasvanut. Tällä hetkellä Suomessa tuhkataan jo yli 50 prosenttia kuolleista. Jos katsotaan pelkkää hautausmuotoa, tuhkaus on arkkuhautausta ympäristöystävällisempi. Tuhkattavaa vainajaa saatetaan joutua kuljettamaan pitkiä matkoja. Hautaamiseen välillisesti liittyvät päästöt ovat yleensä suuremmat kuin pelkästä hautaamisesta aiheutuvat. Pitkillä matkoilla liikenteen ympäristökuorma voi siis vähentää tuhkauksen ekologisuutta suhteessa arkkuhautaukseen.

- Seurakunnille tuhkaaminen voi tulla pitkällä tähtäimellä halvemmaksi kuin arkkuhautaus, sillä esimerkiksi kaivutyöt tuovat kustannuksia. Myöskään lisämaata hautapaikoille ei enää entiseen tapaa tarvita.
- Savukaasun suodatusjärjestelmällä on varustettu osa nykyisistä Suomen krematorioista. Lämpöä kierrättäviä krematorioita on vain muutama.
- Ympäristöarvojen korostumisesta hautausalalla kertoo muun muassa se, että alan toimijat sopivat arkkujen laatukriteereistä. Vuonna 2017 voimaan tulleissa suosituksissa on kielletty muuan muassa keinokuituverhoilun ja maatumattoman muovin ja PVC:n käyttö arkuissa ja uurnissa.

Tuhkaukseen liittyvät ympäristöteot:

- Omaisia tiedotetaan hautaukseen liittyvistä ympäristökysymyksistä
- Seurakunnalla on muistolehto
- Seurakunnalla on käytössään lainattava tuhkauurna tuhkan sirottelua varten
- Krematorion hukkalämmön talteenotto
- Krematorion savukaasujen puhdistus
- jne.

Hautaukseen ja hautoihin liittyvät ekologiset vaihtoehdot

- Hautaamiseen ja hautojen hoitoon liittyy monia ympäristönäkökulmia, joista on hyvä tiedottaa omaisia ja muita hautausmaakävijöitä. Tiedotuskanavia voivat olla paikallislehti, seurakunnan kotisivut, omaisten opas, hautausmaan ilmoitustaulu jne. Seurakunta voi laatia esimerkiksi 'Hautausmaan 10 kultaista ohjetta', joissa muistutetaan ekologisista valinnoista hautojenhoidossa. Seurakunta voi neuvotella myös paikallisten kukkakauppiaiden ja hautaustoimistojen kanssa hautaukseen liittyvistä ekologisista vaihtoehdoista.

Näitä ovat mm.

- Ekologiset kukkavihkot, maatuvat kukkapohjat, ilman muovinauhoja ja rautalankavahvistuksia.
- Ekologiset uurnat; lainauurna, suku-uurna, pahviuurna, kangasuurna, maatuva uurna (myös vesistöön laskettaessa).
- Seurakunnalla on käytössään lainattava arkkualba. Ohjeistetaan suntiot arkkualban käyttöön ja tiedotetaan asiasta omaisia.
- Suositellaan ”yhden ruusun” käytäntöä tai biohajoavia kukkalaitteita hautajaisissa.
- Suositellaan maatuvia arkkumateriaaleja arkkuhautaukseen.
- Suositellaan ”yhden kynttilän periaatetta” ja silloinkin kestäviä, kotimaisia, kynttilälyhtyjä ja ’kilokynttilöitä’ haudoille kertakäyttöhautakynttilöiden sijaan.
- LED-kynttilöiden keräysastiat.
- Muistelupaikka muualle haudatuille.

Luennot, kurssit ja keskustelutilaisuudet

- Seurakunta järjestää luentoja, kursseja, keskustelutilaisuuksia itse tai yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa, kuten;
- paikallisen kansalaisopiston tms. kanssa arkunteko- tai uurnantekokurssi
- luento tuhkauksesta, hautaustestamentista jne.

Viheralueiden virkistys- ja ympäristökasvatuksellisia arvoja hyödynnetään

- Lähiluonto on usein arvokasta virkistysarvoiltaan. Viheralueita voidaan hyödyntää kaikessa seurakunnan toiminnassa. Luontosuhteen vahvistaminen on tärkeä osa ympäristökasvatusta. Virkistysarvojen hyödyntämistä voidaan edesauttaa monin tavoin:

Hautausmailla:

- hautausmaatalkoot
- hautausmaakierrokset yleisölle
- tapahtumat hautausmaalla, esim. pyhäinpäivän messut, soihtukulkueet ym.)

Muilla viheralueilla:

- luontopolut, pitkospuut, lintutornit
- edellä mainittuihin opasteet ja tehtävärastit
- leirikirkot
- hiljaisuuden paikat (risti, penkki tms. merkkinä).

Esimerkki hoitosuunnitelmasta

HAUTAUSMAIDEN
HOITOSUUNNITELMA
2017-2030
Vantaan seurakunnat

Sisällysluettelo

- Tausta ja tarve 4
- Vantaan seurakuntien strategia 4
- Vantaan seurakuntien hautausmaat 5
- Hautaustoimen toiminta-ajatus ja tehtävä 9
- Hautaustoimen konkreettiset tavoitteet ja toimintatavat 9
- Kirkon ympäristödiplomi 11
- Hautausmaiden hoidon vastuut 13
- Hautausmaiden yleishoito on Vantaan seurakuntien hautaustoimen vastuulla 13
- Omaisen vastuulla on haudan hoito ja muistelupaikoille tuodut muistoesineet 14
- Hautainhoitorahaston vastuut 15
- Hautausmaiden yleishoito 16
- Kasvillisuuden hoito 17
- Yhteisten muistelupaikkojen, sankarihautojen sekä seurakunnille palautuneiden kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden hautojen hoito 18
- Hautausmaiden kulkuväylien ja pysäköintialueiden hoito ja talvikunnossapito 22
- Hautausmaarakenteiden ja –kalusteiden hoito 24
- Puhtaanapito ja jätehuolto 25
- Yksittäisten hautojen hoito 28
- Muistomerkin hoito 30
- Hautainhoitorahasto 32
- Hautainhoitorahaston toiminta ja tehtävät 32
- Hautainhoitorahaston resurssit 35
- Hautainhoitorahaston tulevaisuus 35
- Hautausmaiden hoidon vaatimat resurssit 38
- Henkilöstö 38
- Koneet ja laitteet 39
- Toimitilat 40
- Huoltoalueet 40
- Kehittämistoimenpiteet vuosille 2017–2030 42
- Lähteet 45
- Hautausmaiden kartat 46

Apua hoitosuunnitelman tekoon

- Tarvitaanko ohjeistusta?
- Työryhmä laatimaan?
- Edustus työryhmässä; Kirkkohallitus, Museovirasto, Seurakuntapuutarhurit ry. jne.?

Kiitos!

eiija.leskinen@viheroksa.fi